

הח"ל במתקפת האביב 1945 באיטליה

סא"ל ז. גיחון

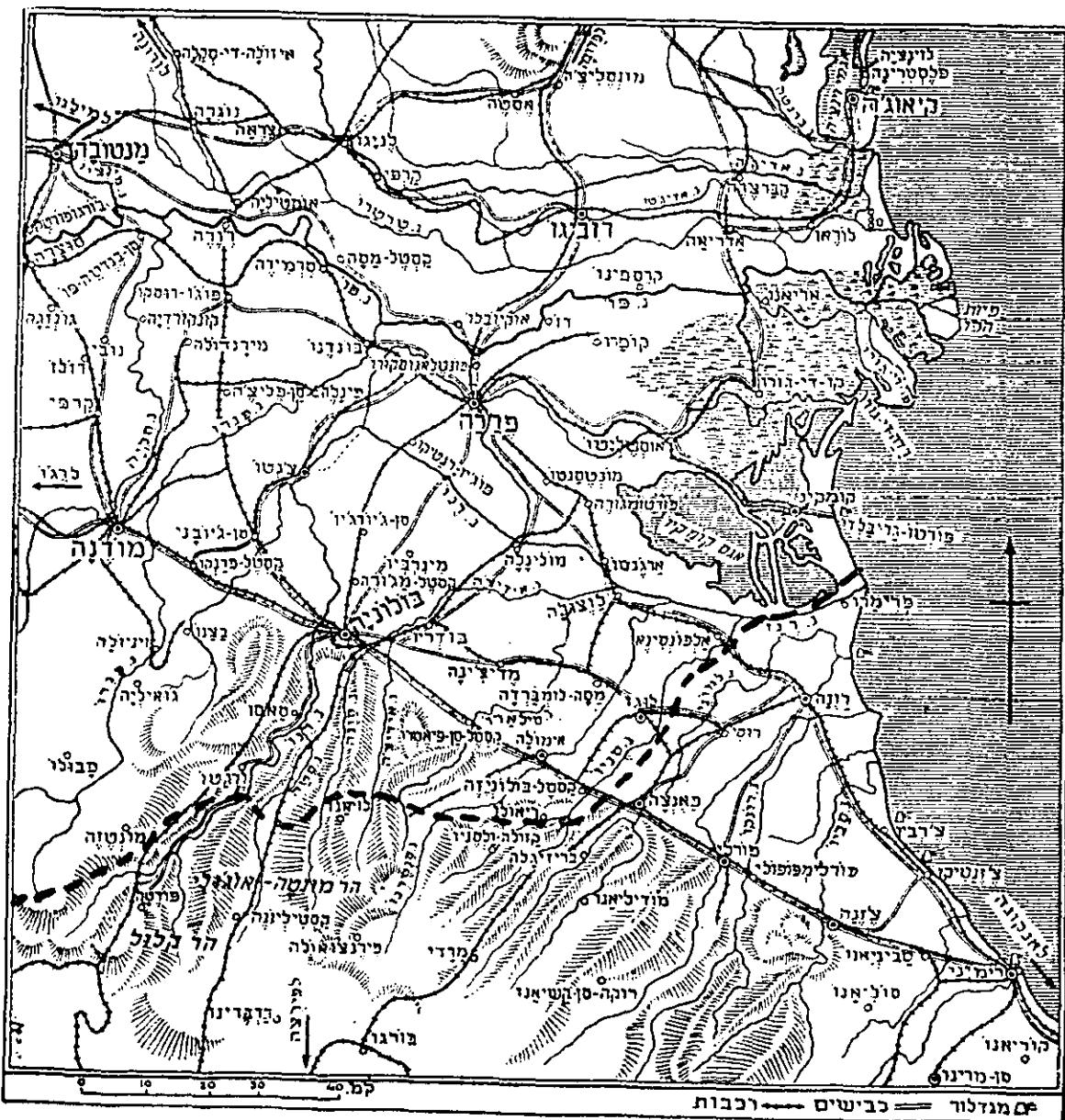
פיקוד הגנרל האמריקאי מרקו-קלארק, שכללה כ-30 דיביזיות, מהן 4 משורינות. בימין, נערכה הארמיה ה-8 הבריטית (גנרל מק-קריירי), ובשמאל, הארמיה ה-5 האמריקאית (גנרל טראסקוט)*. להלכה, היו 30 דיביזיות בקבוצת-הארמיות ה"דרום-מערב" הגרמנית (גנרל פון-ויטינגהוף), אך מצבותיהן היו הרבה מתחת לתקן. למעשה, היו יחסי הכוחות בין בעלות הברית ובין הגרמנים בשיעור 1:1.5 בח"ל, 1:2 בארטיילריה ו-1:3 בשריון, לטובת בעלות הברית. עם זאת היתה רוח הגייסות הגרמנים איתנה, בין מתוך קנאות וחוסר ידיעת המצב לאשורו, בין מתוך הרגשה שהגיעה שעת הלחימה על סף המולדת.

* קב' הארמיות ה-15 — באה תחת פיקוד הפילדמרשל אלכסנדר. מפקד חזית, "מרכז היס-התיכון".

מסע-איטליה 1943-1945 הוא דוגמה מובהקת של הגנה, שנתוני הטבע ותושית האדם חוברים יחד כדי להגביר עצמתה ולהצר את צעדי התוקף. בנסיגתם לאורך "המגף האיטלקי" היו לגרמנים עשרות מערכי-מגן טבעיים על שלוחות האפנינים, המדורגים לעומק, בזה אחר זה, והמוגנים עליידי נחלי-הרים עזיזי-רימה, היורדים מפרשת-המים המרכזית מערבה, אל הים הטיראני ומזרחה, לאדריאה.

ברם, אף שתנאי טבע אלה נוצלו עד תום, הוכח במסע-איטליה גם הכלל הגדול, שאין בכוחה של הגנה-גרידא להביא להכרעה, וכי יכולה היא רק להשהות ולהתיש את היריב, אך לא להכניעו. יען כי חסר לגרמנים עודף-הכוחות הנחוץ, לא יכלו לנצל

את תשישות האויב, לכשסיים הדברת מערך-הגנה זה או אחר, כדי לעבור בעצמם למתקפת-נגד. אולם גם לבעלות הברית חסרה העדיפות שתאפשר הפיכת הנסיגה של האויב למנוסה ולהשמדה פיסית. לבעלות הברית — ובמיוחד לאמריקאים — היתה איטליה זירה משנית שעיקר תפקידה היה לרתק כוחות גרמניים רבים ככל האפשר; ולכן תמיד שימשה מקור להפרשת גייסות וציוד לזירת-המערב, בה תוכרע המלחמה". וכך קרה שבקיץ 1944 הובקע אמנם ה"קו הגותי" האדיר שבאפנינים הטוסקניים — אך חסרה התנופה הנוספת, כדי לעבור את עשרת הק"מ האחרונים ולפרוץ למישור הפו. בנסיגות בות אלה נתגבשה חזית "מים לים", ארכה כ-140 ק"מ, עיקרה בהרים, וקצתה, כ-40 ק"מ, בחוף האדריאטי מול מכשולי-מים נרחבים: אגם קומקיו (Comacchio) וביצות ארגנטה. לכאן הוטלה ב-5 במרס 1945, "הבריגדה היהודית המוגברת" (ה"ח"ל" — חטיבה יהודית לוחמת). ביום זה נטלה הבריגדה את האחריות לגזרת מצאנו — ולאנובה, בחזית הקורפוס-החמישי (מן הארמיה השמינית), שהחזיק באגף-המזרחי של קו בעלות-הברית. גזרת הח"ל כללה את הכביש רימיני-פורה (דרך מס' 16), הימני משני צירי-התנועה העיקריים של מתקפת האביב, שהתכנון לקראתה היה כבר בעיי צומו.

מפת זירת המבצעים באיטליה

כוחות הברית היוו את "קבוצת הארמיות ה-15", תחת

תכנית המתקפה והשתלבות החי"ל בהכונתה

מטרת מתקפת-האביב היתה להשמיד פיסית את קבוצת-האר-מיות הגרמנית, ולמנוע, בכל מחיר, הימלטות כוחות גרמניים אל מעבר לנהר פו, לתוך "מצודת האלפים", בה קבע היטלר את מערך ההגנה האחרון — הגזרה, שבמלחמת-העולם הראשונה תבעה מאות אלפי אבידות — ולא נפרצה עד להתפוררות הצבא האוסטרו-הונגרי בסתיו 1918.

התכנית חזתה תנועת-מלקחיים רבתי של שתי הארמיות שתפגשנה במרחב וארונה לאחר שתמצחנה את האויב שבגזרתן אל הפו, כאל סדן ענק. את חצית נהר הפו תמנע מהגרמנים פעולה אוירית-יבשתית מתואמת של בעלות הברית.

בתחילת מרס טרם גונב דבר המתקפה אל העוצבות. החי"ל השתלב במאמץ המודיעיני הכביר שליווה את התכנית מהתגבשותה ועד ליום ה"ע". הוא הועסק בפעילות סיור ותצפית להשלמת הידוע על האויב שממול — על מוצביו, נשקו וגזרות האש של נשק זה ועל השיגרה בשעת רגיעה או אזעקה; כן הופעל החי"ל לבירור מדוקדק של הגישות אל מוצבי הגרמנים ושל אופי המכשולים, טבעיים ומלאכותיים, שבדרך. בגזרה זו (גזרת אלפונסינה — על שם העיירה המבוצרת שבי-עורף הגרמני), החזיקו הגרמנים גם את המרחב שמדרום לנחל סניו, והמכשול הטבעי שהפריד בין המחנות היתה תעלת המים העמוקה ה"פוסו ווטרן".

הגרמנים, מלומדי עשרים חדשים של מלחמת-מגן בזירה האיטלקית, פיתחו אמצעים מפוקחים למנוע מהאויב ידיעות: כל יחידה הקימה עמדות סרק וחליפין, שהוסוו בקפידה. תנועת הגייסות ביום נאסרה כליל, והעובר על האיסור נענש המורות. נשק שטוח-מסלול כמעט ולא הופעל ביום; ומשימות נגד-סוללתיות, פגיי-עה במטרות כדאיות שנתגלו והשבת אש הטרדה — הוטלו ב- עיקר על תותחי 88 מ"מ מתנייעים, וכן על מרגמות, ה"נוד-דוט" אף הן. בצורה זו לא נתגלו מרבית הכלים, ומשימותיהם למקרה התקפה נש-מרו בסוד. קשה יו-תר היה למנוע גיי-לוי פריסתם ותפעור-לם של מערכי-ההג-נה (ביחוד — הקד-מיים) בלילה. לכן נהגו הגרמנים לשלוח בלילות פטרול-יקרב לשטח ההפקר, כדי לבלום חדירת סיירי-נו למערכיהם. כמר-

„מערכות“ 166, מרס 1965

כן הרבו הם להשתמש במוקשים ובמלכודות-פתאים שונות, שהצרו מאוד את התנועה, וקצרו קציר-דמים לא פחות מן ההתקלויות במשמרות האויב. החי"ל שהה בגזרת אלפונסינה עד ל-24 במרס. בין 19 ל-20 בחודש זה ביצע החי"ל את פעור-לותיו ההתקפיות הראשונות בקנה מידה גדול יותר, במטרה להתבסס על גדת ה"פוסו וטרן" ממש, עם הגדוד השני, תוך כדי פשיטות של הגדוד השלישי לעומק המערך הגרמני. בעוד שהפשיטות הוכתרו בהצלחה, עלה בידי הגדוד השני להאחז בגדת ה"פוסו", רק בנסיון השני ובסיוע טנקים ומטוסי קרב.

פעולות הסיור של החי"ל הוגברו עוד יותר, עד שב-26 למרס הועבר מערבה לגזרת הנחל סניו, למרחב הקורפוס ה-10. עתה שגזרת החטיבה היתה כבר בשיפולי האפנינים, בלטו בה סימנים האופייניים לזירה ההררית באיטליה: קוי שני הצדדים היריבים השתרעו על שרשראות הרים תלולים-למדי, כשנחל כביקעה משמש קור-מפריד ומכשול-טבעי ביניהם.

בגזרה זו נהגו הגרמנים (אנשי דיביזית הצנחנים ה-IV) לצלוח את הסניו מדי-לילה, כדי לתפוס עמדות בגדתנו, למניעת גישוש מערכיהם עליידי סיירינו. בסדרה רצופה של סיורים ומארבים ליליים לאורך כל הקו, הצליחה החטיבה להשתלט על הגדה-הדרומית של הסניו, ולמנוע חצייתו על-ידי הגרמנים. ב-5 באפריל החלה החטיבה בגישושיה במערך הגרמנים שמצפון לנחל.

לוח-הזמנים למתקפה היה מודרג. על הארמיה ה-8 הוטל לתקוף החל מ-9 באפריל, ועל הארמיה ה-5 — רק ב-12 בו. זאת, כדי לרתק ככל האפשר את הכוחות הגרמניים, אשר ממול לארמיה ה-5, ולהקל על חסימת דרכי נסיגתם אל מעבר לפו. להסחת תשומת הלב מן הארמיה ה-8, פתחו האמריקאים ב-5 באפריל בהתקפה בחוף המערב, במרחב קרארה.

היעד הראשון של הארמיה ה-8 היה מיצר ארגנטה, שבין אגם קומקיו לביצות-ארגנטה הבלתי-עבירות; דרכו עברה דרך מס' 16 לפררה, מוקד הנתיבים אל עבר הפו. משימה זו הוטלה על הקורפוס ה-5, שנערך מן החוף האדריאטי עד ממזרח לדרך מס' 9. הקורפוס הפולני הועד להשתלט על דרך מס' 9 עצמה (דרך רימיני-מילנו, היא „ויא אַמיליא“ של הרומאים), עד לצומת בולוניה, לשם חסימת רגלי האפנינים ולכידת הכוחות הגרמניים הערוכים שם. בשלב שני נועד הקורפוס הפולני לעלות על פרה מהצד הדרומי-מערבי בתיאום עם הקורפוס ה-5, שעלה מדרום-מזרח.

על הקורפוס הבריטי ה-10 ועל הקורפוס ה-13, השכן לאמרי-קאים, הוטל התפקיד לרתק את הכוחות הגרמניים שבשפולי האפנינים, עד שינצר ה"כיס" בו ילכדו בין הפולנים ובין הקורפוס האמריקאי ה-2, שבימין הארמיה ה-5. בקורפוס הבריטי ה-10 נכללו גם הבריגדה היהודית וגם „קבוצת פראולי“ האיטלקית.

היערכות הגרמנים היתה כדלהלן

מול הארמיה ה-5 עמדה הארמיה הגרמנית ה-XIV, ומול הארמיה ה-8 — הארמיה הגרמנית ה-X. את המרחב מהחוף האדריאטי וכמעט עד לדרך מס' 9 החזיק קורפוס-השריון ה-XXVI (שלוש דיביזיות — כולן בקו), ומשם ועד לנהר אידיצ'ה — קורפוס הצנחנים היו (ארבע דיביזיות — כולן בקו), דיביזיה

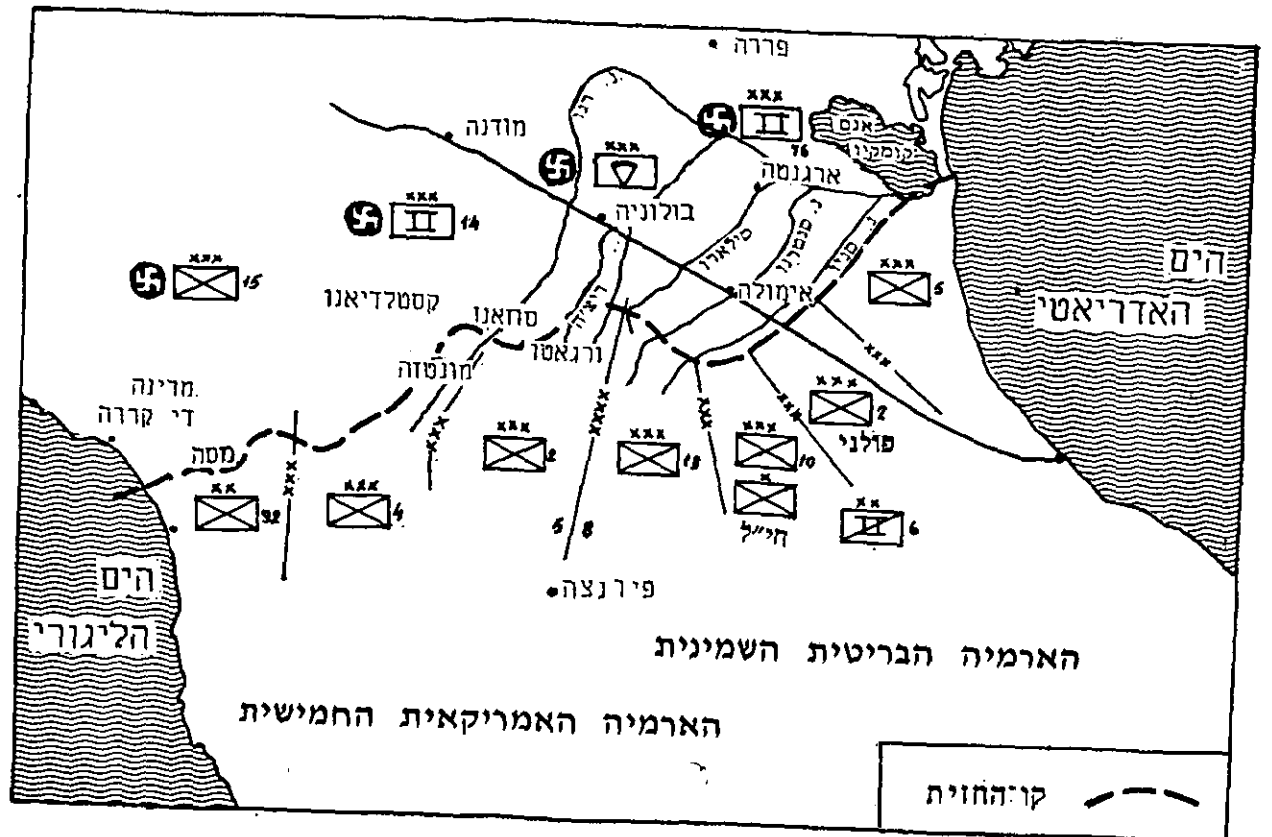
(גושאי גייסות אמפיביים) בבוץ ללא אפשרות תנועה, הוחלט על ביצוע המשימה עם סירות סער בלבד, דבר שחייב את העברת כל הכוח, על ציודו, בחשכת הלילה בתוככי האגם לסירות אלה. נחוץ היה לדחוף אותם בבוץ למרחק של כשני ק"מ עד שהגיעו למים שנשאון. וכדי להגיע ליעד היה הכרח, בקטעים מסויימים, לעבוד מסירות הסער לסירות גומי, בשל רדידות המים.

ברם, המאמץ הוכתר בהצלחה. לשון היבשה המפרידה בין אגם קומקיו לים, האיים שבתוכו, וגדתו הדרומית-מערבית — נכבשו עד ל-6 בחודש. הפעולה הסיחה את דעת הגרמנים מגזר רות אחרות, גרמה להחשת תגבורות לאגף זה ויצרה איום, אשר העיב על מחשבתם ופעולתם לקראת ההתקפה. יתרה מזו, עם תחילת המתקפה ניצלה הדיביזיה ה-56, אליה היתה מסופחת חטיבת-הקומנדו ה-2, את העמדות האגפיות, אשר

הושגו במבצע קומקיו, ועלתה על ארגנטה מכיוון מזרח. למרות הצלחת הקומנדו, ההכנות המדוקדקות וההכנה הארטי-לרית הכבדה, היה מסע הארמיה ה-8 עקוב מדם ולא מהיר ביותר. רק כעבור כעשרה ימים, ב-19 באפריל, טוהר ונכבש מיצר ארגנטה, ואבידות הגרמנים, שלחמו בחירוף נפש, היו ניכרות, אך טרם הגיעו למימדי השמדה כללית. ואמנם, מפקד הארמיה ה-8 הגרמנית שגה באחרו להוציא את כוחותיו מקו הסניו, ולא היה סיפק בידו לתפוש כהלכה את מערכו הראשי מאחרי סנטרנו. דבר זה הקל על הבקעת המערך על-ידי הדיביזיה ה-87 הניו-זילנדית, שהגיעה עד מאסה עוד ב-11 בחודש, ועל-ידי הפולנים, שכבשו את אימולה ב-14 בו.

החי"ל חוקר

השהית הכוחות הגרמניים על-ידי מפקדם בגזרה ההררית של קו-הסניו, הקלה על ביצוע התכנית הבריטית. לפי תכנית זו הוטל, כאמור, על הקורפוס הבריטי ה-10 התפקיד להטעות את הארמיה ה-8 לגבי מקום המאמץ העיקרי ולרתקה. לשם הטעיית האויב ביחס למהות המאמצים לאורך כל הקו, נקבעה שעת ה-ש" לצליחת הסניו לכוח-הצליחה הראשון של החי"ל (פלי' ד', של הגדוד השני) לחצות ליל ה-9 באפריל ואילו הקורפוס ה-5 והקורפוס הפולני החלו לצלוח ב-091400. גם ביחס לעוצבתו השניה של הקורפוס ה-10 — "קבוצת פראולי" האיטלקית — דורגה צליחה זו והיא נצטוותה לצלוח ב-100450. מול גזרת צליחתם של אלה פגע בסניו ציר-אורך ריאולר דאי-באניי — אימולה, החוצה את הגבעות לכיוון מישור הפו. רגישות דיביזיות-הצנחנים ה-14 לנתיב זה הסבה את תשומת לבם העיקרית של הגרמנים לגזרת הצליחה של האיטלקים, ואלה נהדפו. לבסוף, אחר מאמצים נשנים הולכים ובאבידות מרובות, חזרה אל דרום הסניו. הסחת הדעת לגזרה האיטלקית הקלה על החי"ל את הקמת ראש-הגשר מצפון לסניו וההתייבצרות בו (במרחב קופיאנו) ב-10—12 באפריל. ביום זה החלו הגרמנים בנסיגה מזרזת בגזרה זו, בבקשם להינצל מכיתור על-ידי הפולנים, שפעלו מימין לחי"ל, ונוכח תחילת

החזית באיטליה, ערב מתקפת האביב ב-1945

אחת בלבד כעתודה בעורף (דיביזית חרמ"ש אואא). החי"ל עמד, איפוא, תחילה מול דיביזיות הקלעים ה-11, ולאחר-מכן מול דיביזיות הצנחנים ה-14.

מערך-ההגנה הגרמני נשען על שני קוים מבוצרים היטב — קו הסניו כקו קדמי וקו נחל סנטרנו, כמערך ראשי מאחרי אזור-ביניים הררי, אשר הוכשר להשהיה. כן ניצבו על דרך הארמיה ה-8 לפחות ששה מכשולי-מים ניכרים (נחלים ותעלות גדולות). מן הסניו ועד למרכז "מיצר ארגנטה". הצפות וביצות "תיעלו" תכופות את התנועה, ביחוד באגף הימני, למעברים צרים, ממוקשים ונוחים לחסימה באש "לפי קוים קבועים".

ביצוע המתקפה - שלב ראשון

מתקפת האביב החלה כמתוכנן ב-091350 בהפצצת-פתע רבתי על-ידי כ-3000 מטוסים לאורך כל חזית הארמיה ה-8. בעקבותיהם באה הרעשה ארטילרית, שבחיפוייה החלו הקורפוס ה-5 והפולני צולחים את הסניו.

גנרל קייטלי (Keightley), מפקד הקורפוס ה-5, תקף בארבע דיביזיות קדימה בסיוע ישיר של גדוד שריון לכל אחת, בעוד שהדיביזיה ה-78 וכשתי חטיבות שריון הוחזקו מאחור, לניצול ההצלחה בשלבים המאוחרים יותר. כוחות ההנדסה פעלו בחלקם בתפקידי-סיוע דיביזיוניים, ובעיקר בגישור על-פני מכשולי-המים הרבים ובהפעלת אבזרי הצליחה למיניהם. חלקם הופעלו במרוכז על-ידי מפקד הקורפוס בתפקידי שונים, בין היתר בפירוק המידי של ציוד-הגישור מעל למכשור-לים שכבר נצלחו, לשם החשתו קדימה לשימוש נוסף.

חלק נכבד בהצלחת המתקפה היה להתקפה המקדימה של חטיבת הקומנדו ה-2 (החל ב-1 באפריל), על אגף-השמאל הגרמני בפעולה אמפיבית בדרך אגם קומקיו. הגרמנים חשבו אגם זה לבלתי-עביר בשל רדידות מימיו וביציות קרקעיתו. עם זאת, התאושו מהר מהפתעתם. פעולה זו עשויה לשמש מופת לדביקות במטרה על אף כל הקשיים העלולים להיערם בדרך. כאשר נתקעו "הפנטיילס"

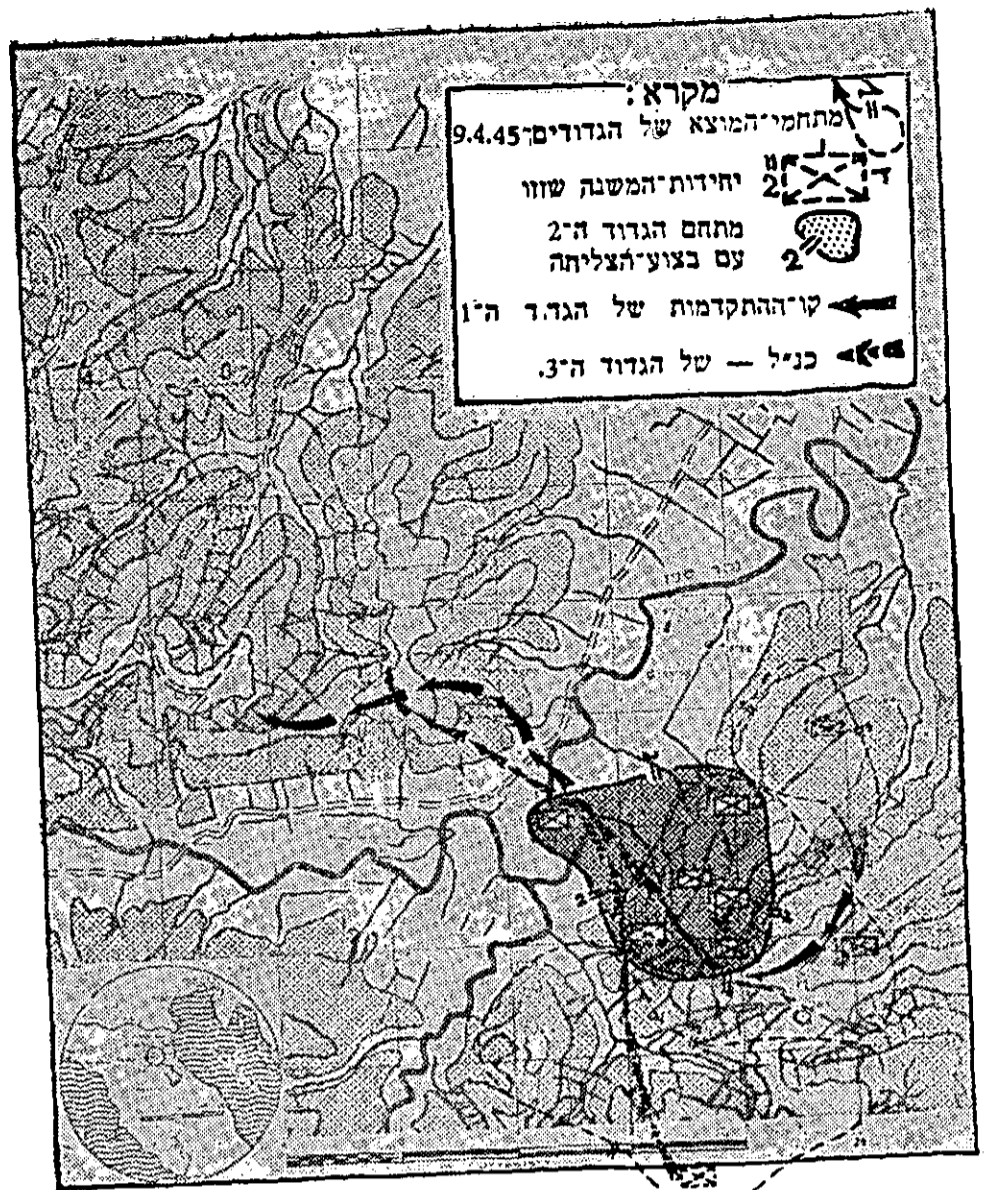
החי"ל להתחיל מיד במרדף, דרך האזור הגבעיית-הלול, המבוותר והחשוף, לעבר העיר אימולה שעל דרך מס' 9. כדי להרויח זמן להתארגנות מאחרי סנטרנו, נקטו הגרמנים בכל תכסיסי ההשהיה האפשריים. יעילות ההשהיה גברה בשל הצטמקות התנועה הסדירה לנתיבים מעטים, שהקשו מאוד על ההתפרסות לצדדים. הגרמנים זרעו מוקשי-נעל לאורך הדרכים והשבילים, השאירו מאחריהם חוליות צלפים והרכיבו משמרות עורפיים קטנים — אך ניידים ובעלי עצמת-אש רבה יחסית (מק"בים, מרגמות, ולפרקים תותחים מתגייעים). אלה תפסו מוצבי-השהיה ליד מיצרים ושאר קטעי דרכים קשי-עקיפה, ועצרו את התקדמות הגדודים הרודפים לשעה ארוכה. (כך, למשל, נעצר הגדוד השלישי ליד אוסאנו ב-11 באפריל, והגדוד הראשון — ליד טורה ביום המחרת). כאשר נתפרסו כוחותינו, ואיימו לכתר את מוצבי-השהיה, מיהרו מגיניו להסתלק בדרך המדרון האחורי, ותפסו עמדות חדשות. בבוקר ה-14 באפריל הגיעו משמרות הגדודים הראשון והשלישי למבואות המישור, וסיור הגדוד השלישי אף נכנס בקרב-אש עם הכוחות הגרמניים במבואות אימולה. ואמנם, אותה שעה החלו הפולגים מתקדמים לעבר עיר זו לאורך דרך מס' 9; וקבוצת פראולי" חשה, משמאל לחי"ל, לכיוון בולוניה. למניעת התנגשות בין כוחותינו, הושהה החי"ל בעמדותיו, ולמחרת הוצא לעורף.

המתקפה - שלב שני, והתמוטטות הגרמנים

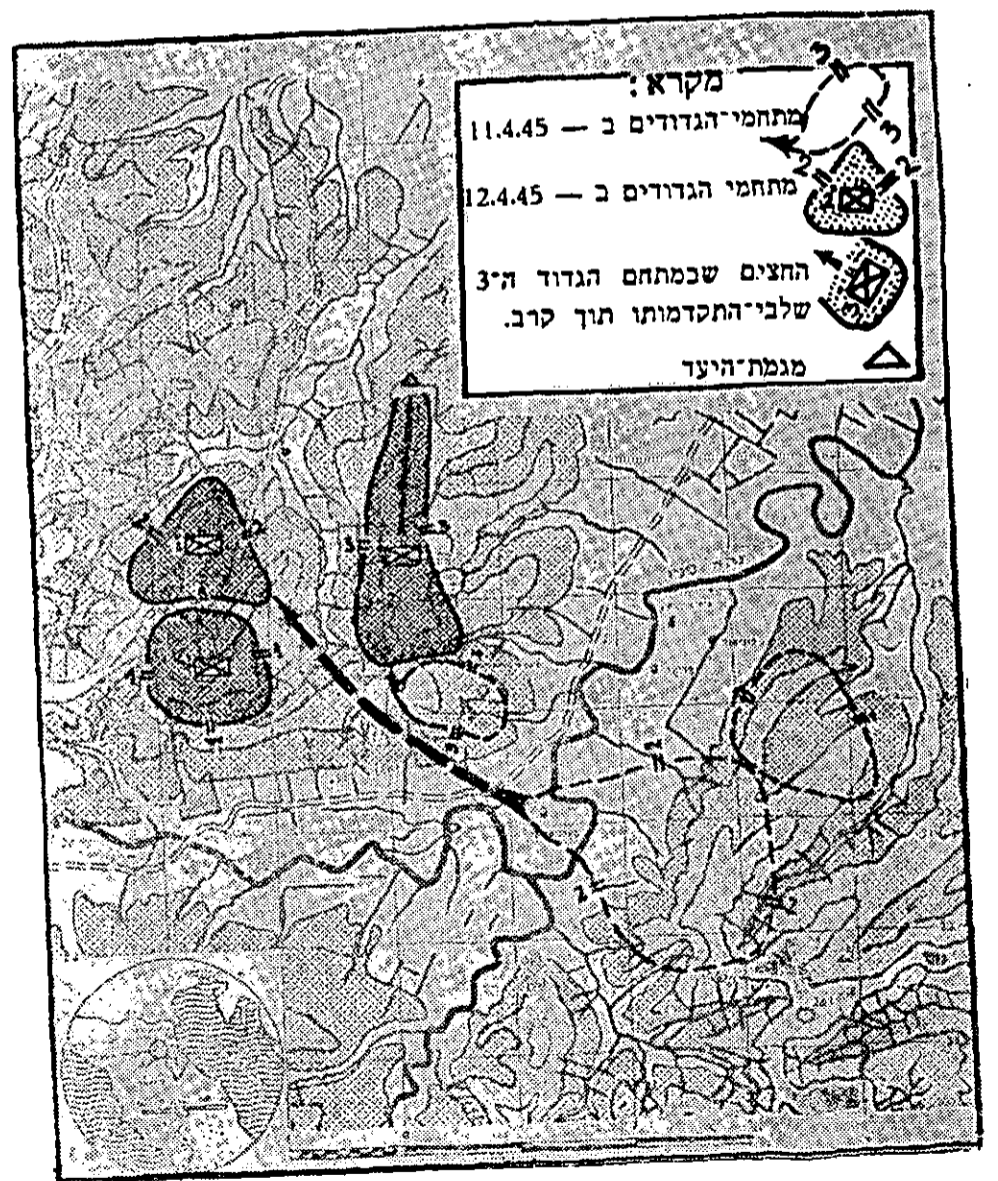
כזכור, נסתיים השלב הראשון של מתקפת הארמיה ה-8 בפריצת מיצר ארגנטה. אך מכונת המלחמה הגרמנית פעלה עדיין כסדרה. אלא שעתה, משהחלו ההתקפות לעבר פררה והפז, הורגשו תוצאות שלב זה, משלא ניתן היה עוד למלא את האבידות בציוד ובנפש, ולארמיה ה-X החלו חסרים הכוחות והאמצעים לבלימת התקדמות תקיפה. מתקפת האויר החלה לתת אותותיה וכוונה בהצלחה רבה לשיבוש מערכת התחבורה בצפון איטליה, בעורף הגרמני. שוב לא יכלו לנצל אותם משאבים שהיו עוד בנמצא באיטליה. מכשולי-המים הפכו עתה מל-כודות-מות לגרמנים, כשהכוחות הנסוגים מצטופפים לידם והופכים, באין אבטחה אוירית ראוייה-לשמה, מטרה נוחה לפגיעה מן האויר.

בצד הבריטי, הוכחה יעילותו של ציוות חטיבות השריון עם דיביזיות החי"ר, אפילו במישור זה, הגדוש תעלות ופלגי מים רבים. השריון חיפה מדי פעם על צליחת הרגלים, אשר יצרו את ראשי-הגשר להעברת השריון, שהיה נפרס אז מעברו השני של המכשול, בחתרו להגיע אל אגפי המערכים הגרמניים ועורפם, לשם חסימת דרכי נסיגתם.

התמוטטות הגרמנים באה כמתוכנן, כשגייסותיהם הנסוגים החלו נדחסים ב-23 באפריל ב"כיסים" צרים-והולכים מדרום לפז. הפצצות אויריות ופעילות ארטילרית מתמדת גרמו להשמדת כל ציוד-הצליחה של הנסוגים; ובקטעים שונים אף הקדימו בריטים ואמריקאים להגיע אל הגדה לפני הגרמנים הנסים. דוגמה יפה לחדירה לעומק בשעת חולשת היריב ישמש מסע דיביזיית-השריון ה-6, שעשתה את הדרך מן הסניו ועד לפז, צפון-מזרחה לפררה, בשלושה ימי לחימה מתמדת.

החי"ל צולח את הסניו ב-9/10 באפריל

החי"ל פורץ מראש הגשר ב-12-10 באפריל

המתקפה הכללית בחזית הארמיה ה-5, ממערב לו, למען רדוף אחר הגרמנים וכדי להתמיד בלחץ עליהם, הוטל על